

11 Ιουλίου 2021

Τι γύρευε λίγο λάπις λάζουλι στα δόντια μιας μοναχής του Μεσαίωνα;

[Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα](#)

Η ανάλυση της οδοντικής πλάκας στα δόντια μιας γυναίκας του Μεσαίωνα ρίχνει φως στην αποσιωπημένη δουλειά των γυναικών αντιγραφέων των μοναστηριών της εποχής

Σε ποιον ανήκαν αυτά τα δόντια, όμως; Ποια ήταν αυτή η γυναίκα; Γιατί σίγουρα ήταν γυναίκα. Βάσει των αποτελεσμάτων των ετών 997 και 1162, ενώ θάφτηκε σε γυναικείο μοναστήρι στο Dalheim της Γερμανίας.

Αυτό που η Anita Radini παρατήρησε κοιτάζοντας στο μικροσκόπιο της ήταν το γαλάζιο -ένα λαμπερό γαλάζιο χρώμα που φαινόταν τόσο αφύσικο να βρίσκεται εκεί, στην οδοντική πλάκα μιας οδοντοστοιχίας 1000 και πλέον ετών.

Ψάχνοντας, θα μάθαινε ότι πρόκειται για υπολείμματα ultramarine, μιας χρωστικής ουσίας που πριν από μία 1000ετία θα είχε προέλευση μόνο από μία συγκεκριμένη περιοχή του Αφγανιστάν και προερχόταν από τον λίθο λάπις λάζουλι. Αυτό το λαμπερό μπλε, εκεί ανάμεσα στα δόντια αυτής της γυναίκας, κάποτε άξιζε το μικρό του βάρος σε χρυσό.

Ήταν το ίδιο εκτυφλωτικό μπλε που χρησιμοποιήθηκε για να χαρίσει την μεγαλοπρεπή απόχρωση στα ενδύματα της Παναγίας, όπως απεικονίζεται σε κορυφαία έργα Τέχνης και ήταν σφηνωμένο στα δόντια αυτής της γυναίκας που πιθανότατα να ήταν ζωγράφος ή γραφέας των μεσαιωνικών χρόνων...

Σε ποιον ανήκαν αυτά τα δόντια, όμως; Ποια ήταν αυτή η γυναίκα; Γιατί σίγουρα

ήταν γυναίκα. Βάσει των αποτελεσμάτων της ραδιοχρονολόγησης έζησε μεταξύ των ετών 997 και 1162, ενώ θάφτηκε σε γυναικείο μοναστήρι στο Dalheim της Γερμανίας.

Κατά τον Μεσαίωνα και οι μοναχές εργάζονταν με αφοσίωση στην αντιγραφή θρησκευτικών κειμένων, δημιουργώντας όμορφους τόμους χειρόγραφων βιβλίων και μερικές από αυτές θεωρούνταν τεράστιες τεχνήτρες.

Και κάπως έτσι αυτά τα μπλε υπολείμματα στα δόντια της φωτίζουν μια ξεχασμένη, ίσως και παντελώς άγνωστη πτυχή που αφορά τα μεσαιωνικά χειρόγραφα: δεν υπήρχαν μόνο άντρες μοναχοί αντιγραφείς, αλλά και γυναίκες που έκαναν ακριβώς την ίδια εργασία.

Κατά τον Μεσαίωνα και οι μοναχές εργάζονταν με αφοσίωση στην αντιγραφή θρησκευτικών κειμένων, δημιουργώντας όμορφους τόμους χειρόγραφων βιβλίων και μερικές από αυτές θεωρούνταν τεράστιες τεχνήτρες, ειδικά αν ήξεραν πώς να χρησιμοποιήσουν χρωστικές όπως η ultramarine που ήταν σπάνιες και πολύτιμες για την εποχή.

Όταν άρχισαν να αναζητούν στοιχεία για το τι ακριβώς μπορεί να συνέβαινε με τα υπολείμματα λάπης λάζουλι, συνάδελφοι τους επιστήμονες, νόμιζαν ότι είχαν τρελαθεί.

Σύμφωνα με τον Mark Clarke, ιστορικό τέχνης στο Nova University Lisbon, αυτή η ανακάλυψη ανοίγει νέους δρόμους στην αρχαιολογία, καθώς η διατήρηση χρωστικών σε οδοντική πλάκα μπορεί να αποκαλύψει πολλά για τους τεχνίτες μετάλλου, για τους ξυλουργούς, αλλά και για άλλες επαγγελματικές κατηγορίες εκείνων των χρόνων, για τις οποίες δεν υπάρχουν πολλά και τεκμηριωμένα στοιχεία.

Το εντυπωσιακό είναι ότι η Radini και η συνεργάτις της, Christina Warinner, δεν είχαν σκοπό να προχωρήσουν σε μία τέτοια έρευνα. Η πρώτη στο Πανεπιστήμιο του York μελετούσε διατροφικά ζητήματα του μεσαίωνα και η άλλη στο Ινστιτούτο Max Planck, εντρυφούσε στη μελέτη του DNA των αρχαίων βακτηρίων του στόματος. Αλλά η μπλε χρωστική στα δόντια αυτής της γυναίκας ήταν τεράστια ανακάλυψη για να την αγνοήσουν.

Όπως εξηγούν και οι δύο, όταν άρχισαν να αναζητούν στοιχεία για το τι ακριβώς μπορεί να συνέβαινε με τα υπολείμματα λάπης λάζουλι, συνάδελφοι τους επιστήμονες, νόμιζαν ότι είχαν τρελαθεί. Απευθύνθηκαν σε καθηγητές ανατομίας, γιατρούς, οδοντιάτρους, ιστορικούς προκειμένου να τις διαφωτίσουν και κανείς δεν μπορούσε να τις καθοδηγήσει σωστά.

Όταν μάλιστα απευθύνθηκαν σε έναν ιστορικό τέχνης τους απάντησε ότι βρίσκει αδιανόητο η οδοντοστοιχία να ανήκε σε γυναίκα αντιγραφέα. Του φαινόταν παράξενο (σεξιστική η αντιμετώπιση του, κάπως...) μια μοναχή να ξέρει και να μπορεί να χειρίζεται με μαεστρία τη συγκεκριμένη χρωστική. Τους είπε μάλιστα ότι μπορεί να είχε πρόσβαση σε αυτήν, επειδή ανήκε στις καθαρίστριες του μοναστηριού.

Θα έπρεπε τελικά η Warinner να απευθυνθεί στην Alison Beach, ιστορικό στο πανεπιστήμιο του Οχάιο και μελετήτρια των γυναικείων χειρογράφων του 12ου αιώνα στη Γερμανία. Η ίδια ασχολείται με το ζήτημα της αποσιώπησης των γυναικείων ονομάτων από σημαντική παραγωγή μοναστικών βιβλίων του Μεσαίωνα, παραγωγή που τελικά πιστωνόταν σε άντρες μοναχούς. Ακριβώς, όπως στις επιστήμες και στην Τέχνη, οι γυναίκες σκοπίμως δεν πιστώνονταν ποτέ τη σκληρή εργασία τους, ευτυχώς, όμως, η Beach μέσω έρευνας είχε εντοπίσει την αλληλογραφία γυναικών μοναχών που επιχειρούσαν να συντονίσουν τον ρυθμό παραγωγής τους.

B. Maria in Salem

Το 1141 η μοναχή άρχισε να αντιγράφει το Scivias, τίτλο που προέρχεται από το λατινικό Scito vias Domini, δηλαδή Γνώριζε τις βουλές του Κυρίου

Η Beach κατάφερε ακόμη να εντοπίσει και μια επιστολή που χρονολογείται από το 1168, και βάσει αυτής ο λογιστής ενός ανδρικού μοναστηριού προμήθευε τη μοναχή «N» - και προκειμένου να παράξει ένα πολυτελές χειρόγραφο- υλικά όπως περγαμηνή, δέρμα και μετάξι.

Η μονή στην οποία ζούσε η αδελφή “N” απέχει μόνο 40 μίλια από το Dalheim, όπου βρέθηκαν τα δόντια με υπολείμματα lapis lazuli.

Βάσει των στοιχείων που είχε συγκεντρώσει, η ομάδα της εξέτασε έναν αριθμό εναλλακτικών τρόπων με τους οποίους η χρωστική θα μπορούσε να βρεθεί στην οδοντική πλάκα της γυναίκας. Μπορεί τα σωματίδια να προέρχονται από επαναλαμβανόμενο σάλιωμα στο γύρισμα των σελίδων ενός χειρογράφου; Μήπως πέθανε δηλητηριασμένη πια από αυτή την πρακτική;

Μήπως της χορηγούσαν την ουσία ως φάρμακο για κάποια ασθένεια, όπως άλλωστε αναφέρεται σε ισλαμικά και ελληνικά αρχαία χειρόγραφα ιατρικής;

Τελικώς, η ερευνητική ομάδα κατέληξε σε δύο πιθανά σενάρια: ή η γυναίκα ήταν ζωγράφος και ύγραινε με τη γλώσσα το πινέλο της με αποτέλεσμα να επικαθίσουν στην οδοντική πλάκα υπολείμματα της χρωστικής ή έφτιαχνε η ίδια τη συγκεκριμένη χρωστική και η επαφή της με τη σκόνη που παρήγε άφησε αυτά τα σημάδια στα δόντια της.

Σε κάθε περίπτωση, αυτή η γυναίκα δεν είχε κατά νου τους αρχαιολόγους του μέλλοντος και τα σενάρια τους. Ήταν ακόμη μία τεχνήτρια που η δουλειά της έμεινε στη σκιά -και στις εσοχές των δοντιών της- μέχρι σήμερα, τουλάχιστον...

Με στοιχεία από το The Atlantic , lifo.gr